

Директор школы *И. М. Омаров*

«18» 11 2010 г.

Къумукъ тилден ачыкъ дарс "Йылнама"

Оьтгерген

къумукъ тилден дарс

береген муаллим: Алиева З.К.

Йылнама.

Гёрюнюш кырмада юрюле. Ортада от ягылган. Отну айланып йылны 12 айына гере гийинген яшлар тизилген. Гьар айны оьзюне аты бар. Гёрюнюшню муаллим башлай: -Салам, кьаравчулар! Салам, яшлар! Биз барыбыз да билеген кюйде янгы йылны башындан ахырына ерли 12 ай бола. Йылны айларыны жыйымына Йылнама (календарь) деп айтыла.

Календарны япырагын уьземен,
Оьмюрюмден бир гюнюмню юлкьгандай.
Не буса да юрек дувлап йибере.
Гюнлер битип кьаларындан кьоркьгандай.

Календарны битлеридей йыртып,
Айлар-гюнлер гете бизге бет ташлап.
Гете бизге, инг де уллу насипдей,
Нигьматы кеп бу дюньны багьышлап.

Артыбызда бир гьыз кьалмай бизден сонг,
Гетип кьалсакь барындан да шо яман.
Даим яшнап турар бизин дюньябыз,
Ананыдай болсакь ону аяма.

Йыл дёрт заманга белюне:Бу-боранлы, кьарлы кьыш; бу-яшнапган язбаш; бу-атир ийисли яй; бу-алтын гюз.Муна, бугюн сизин алдыгьызда шо заманлар барысы да бар.

Кьыш.

Боранлы кьыш гелгенде,
Кьар ява ап-акь болуп.
Йыртыллайган акь кьардан,
Кьалган бары ер толуп.

Сувукьмурза да геле,
Гелгени булан кьышны.
Накьышлап кьоя боран
Терезени ва кьырны.

Кьыш уьч айга белюнегени ва Тунлу айдан (декабрден) башланагьанны биз барыбыз да билебиз.

ТУНЛУ АЙ (ДЕКАБРЬ).

Тереземе кьыш тохуган накьышны
Гююш кьакьма оювну айбаты!
Кьар учгунлар ланс этсе де ичинде
Умутлардан толган айны акь аты.

Нап панардай тунукь чыкьган гюнешни
Гючю етмей кекде узакь кьалмагьа.
Темиркьязыкь якьдан гелген кьонакьдай
Аювтала янтайган ял алмагьа.

Сыкь тумангьа чырмалышган агьачлыкь
Сувукь алып ичин, жансыз суратдай.
Югенлери йиберилген декабрь
Даим алга тебинеген акь атдай.

Тунлу ай битгенде, барыбыз да кеп сюеген ЯНГЫ йыл геле.

Тунлу айыбыз битип
Янгы йыл геле тип.
Нарат тереги булан,
Бары халкъны шат этип.

Янгы йылны башын Аюв ятгъан ай башлай.

АЮВ ЯТГЪАН АЙ (ЯНВАРЬ) охувчу шиъруну охуй.

Сонг бизге уллу ва гиччи чиллеси булангъы ай геле.

ЧИЛЛЕ (ФЕВРАЛЬ) охувчу шиърусун охуй.

Чилле – лап да сувукъ заманы, ол булай айтагъан дейлер:

Мен чиллемен, чиллемен,
Чиллени бир гюнюмен,
Япгъан эшикни ачарман,
Яшланы алып къачарман.

Язбашны гелме къоймалйы, чилле эрише турса да, мартда яшнагъан язбаш геле.

ОЪРТЕН АЙ (МАРТ) охувчу шиъру охуй.

Язбашны гелгенин исбатламакъ учун бары халкъ Навруз байрам эте (Яшлар Навруз байрамны гёрсетелер).

МАЙСАН АЙ (АПРЕЛЬ) охувчу шиъру охуй.

ГЮЛШАН АЙ (МАЙ) охувчу шиъру охуй.

Язбашны арты булан аста-аста яй геле.

Яй гелип бары да халкъ
Иссиликден сююне.
Кёп емиш болса ярай,
Къарагъанда кююне.

Денгиз сувда кирине
Шатлыкда бары яшлар
Уйге къайтма суймейлер
Ахшам да къатарбашлар.

КЮРЖАН АЙ (ИЮНЬ) охувчу шиъру охуй.

ИННЫР АЙ (ИЮЛЬ) охувчу шиъру охуй.

Яй къургъакъ болса янгур явсун деп тилеп Земире оьтгериле болгъан.

Яшлар Земире оьтгере.

ТУРШУ АЙ (АВГУСТ) охувчу шиъру охуй.

Яй бите туруп, емиши булан, ашлыгъы булан бай гюз геле.

Саргъайгъан тавлар, тюзлер,
Атын тюзлю гюз гелип.
Яшлар харбуз ашайлар
Тепсиге салып, тилип.

Алма,гъармут, шапталы.
Бары емишлер толгъан.
Алтын гелегин гийип
Тереклер сари болгъан.

КЪОЧКЪАР АЙ (СЕНТЯБРЬ) охувчу шиъру охуй.

БАЙСАН АЙ (ОКТЯБРЬ) охувчу шиъру охуй.

МАЙ-ЙИЛИК АЙ (НОЯБРЬ) охувчу шиъру охуй.

Гюзде ашлыкъ къайтарыв яхшы битгенлик учун Аллагъа алгъылар этип, гелеген йыл, мол тюшюм болсун деп тилеп ГЮДЮРБАЙ оьтгериле болгъан. Абзар-абзаргъа гирип айтылагъан Гюдюрбайлар, оланы айтагъанлагъа берилеген савгъатлар, садагъалар-булар барысы да ашлыкъ тюшюмню, берекетни артдырмакъ учун этиле болгъан.

Муна, сиз барыгъыз да герюп турагъанлай, айны дёрт заманы, бизге гъариси бир савгъат алып геле. Аталардан къалгъан бизге адат бар дегенлей,гъар замангъа хас йылнама (календарь) адат поэзиясы бар. Шоланы да биз сизге бююн гёрсетдик.Сав болугъуз, тынглвчулар! Сав болугъуз,ортакъчылар!

Охувчулар ГЮДЮРБАЙНЫ оьтгерелер.